

MOŽNOSŤ UZATVÁRAŤ ZMLUVY O SUROGÁTNOM MATERSTVE V KONTEXTE ZÁKONA O RODINE A NOVELY ÚSTAVY SR

JUDr. Martina Babušíková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra občianskeho práva
martina.babusikova@uniba.sk

Možnosť uzatvárať zmluvy o surogátnom materstve v kontexte Zákona o rodine a novely Ústavy SR

Dôsledkom pokroku v reprodukčnej medicíne sa historická istota spojená s určovaním materstva objektívnou skutočnosťou pôrodu postupne rozpadá, pričom v tejto súvislosti surogátne materstvo spochybňuje základný východiskový predpoklad predmetnej problematiky, a to, že genetická a gestačná zložka sú neoddeliteľné entity. Rodina vytvorená na základe procesu surogácie nezapadá do existujúceho legislatívneho rámca, a preto jej absentuje ochrana, ktorá je poskytovaná obdobným štruktúram uznaným zákonom. V nadväznosti na uvedené článok bližšie analyzuje potenciálne možnosti uzatvárania surogátnych zmlúv a alternatívne možnosti prechodu rodičovských práv a povinností zo surogátnej matky na zamýšľaných rodičov v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky, a to primárne v kontexte zákona o rodine, za účelom zabezpečenia práv a právom chránených záujmov všetkých zúčastnených subjektov.

Possibility to conclude the surrogacy contracts in the context of the slovak family act and the Amendment to the Constitution of the Slovak Republic

The historical certainty associated with the maternity determination by the objective fact of birth is gradually disintegrating as a result of progress in reproductive medicine. In the given context the surrogacy calls into question the basic premise of this issue, namely that the genetic and gestational

components are inseparable entities. A family created on the basis of a surrogacy does not fit into the existing legislative framework and therefore lacks the protection provided to similar structures recognized by law. The article analyzes in more detail the potential possibilities of concluding surrogacy contracts and alternative possibilities of transferring parental rights and obligations from the surrogate mother to the intended parents within the legal order of the Slovak Republic, primarily in the context of the Slovak Family Act, in order to ensure the rights and interests of all participating entities.

Kľúčové slová: surogátne materstvo, surogácia, zmluva o surogátnom materstve, určenie materstva, osvojenie.

Keywords: surrogacy motherhood, surrogacy, surrogacy contract, maternity determination, adoption

Relevantné právne predpisy: zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov; zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky; zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník; zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

<https://doi.org/10.46282/afi.2025.2.01>

Úvod

Surogátne materstvo, inak označované aj ako surogácia¹, spadá pod jednu z mnohých oblastí výkonu asistovanej reprodukcie predstavujúcu kontroverzný spôsob získania dieťaťa. Surogácia je v súčasnosti považovaná za čoraz častejšie sa vyskytujúci fenomén sociálno-biologickej reprodukcie, na počiatku ktorého stojí primárne eskalujúca infertilita² párov³. Vzhľadom na dynamický vývoj spoločnosti, pokrok v oblasti

¹ lat. *lacio uteri*, prípadne *uterus mercennarius*, v ang. zaužívaný pojem *surrogacy*, *surrogacy motherhood*

² ERDŐSOVÁ, A. Náhradné materstvo; právne a eticky, alebo nakoľko platí: *mater semper certa est*, *pater incertus*. In: *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 12, s. 1474.

³ Podľa Posnera je možné zadefinovať si tri základné faktory ovplyvňujúce neustály nárast uskutočňovania procesu surogácie vo svete. Za prvý faktor môžeme označiť vedecký pokrok, následne odklon od konvenčných noriem týkajúcich sa sexuality a rodiny a tretím faktorom je nedostatočné množstvo detí určených na adopciu. In POSNER, R. *The Ethics and Economics*

reprodukčnej medicíny a meniace sa formy rodiny, sa otázka právneho zakotvenia surogátneho materstva stáva čoraz naliehavejšou.

Realizáciu surogátneho materstva možno charakterizovať ako proces, v rámci ktorého určitá žena⁴ otehotnie a donosí dieťa pre inú osobu, prípadne pre pár⁵, ktorému dieťa následne po pôrode odovzdá.⁶ Vo všeobecnosti ide o „reprodukčný model, kde žena vynosí a porodí dieťa pre pár, v ktorom žena nie je schopná pôrodu a tehotenstva pre vrodennú alebo získanú abnormalitu maternice“⁷, alternatívne dôsledkom inej klinicky relevantnej kontraindikácie. V danej súvislosti je však nevyhnutné brať na zreteľ takisto potrebu zadefinovania si surogátneho materstva z hľadiska právneho, a to ako postupu, ktorého primárnym cieľom by malo byť zosúladenie jednotlivých atribútov biologického rodičovstva, na počiatku ktorého stojí surogátka oplodnená prostredníctvom určitej metódy asistovanej reprodukcie, a rodičovstva právneho. Historická istota spojená s určovaním materstva objektívnou skutočnosťou pôrodu sa postupne rozpadá, pričom v tejto súvislosti surogátne materstvo spochybňuje základný východiskový predpoklad predmetnej problematiky, a to, že genetická a gestačná zložka sú neoddeliteľné entity. Rodina vytvorená na základe procesu surogácie nezapadá do existujúceho legislatívneho rámca, a preto jej absentuje ochrana, ktorá je poskytovaná obdobným štruktúram uznaným zákonom. S ohľadom na vyššie uvedené možno konštatovať, že surogátne materstvo predstavuje špecifický postup, ktorý v sebe zahŕňa prvky reprodukčnej autonómie, rodinných väzieb, ale i zmluvných vzťahov. Práve táto komplexnosť vyvoláva potrebu systematickej legislatívnej úpravy, ktorá by poskytovala právnu istotu všetkým zúčastneným stranám. Uvedené si bude vyžadovať prispôbovanie právnych predpisov tak, aby reflektovali aj predmetnú formu rodinných vzťahov vrátane zadefinovania si konkrétnych práv a povinností všetkých subjektov. Tie by mali podľa nášho názoru vychádzať primárne z princípu najlepšieho záujmu dieťaťa,

of Enforcing Contracts of Surrogate Motherhood. In: *University of Chicago Law School: Journal Articles*. 1989, s. 22.

⁴ Na účely tohto príspevku používame označenie surogátka alebo surogátna matka.

⁵ Na účely tohto príspevku používame označenie objednávateľský pár alebo zamýšľaní rodičia.

⁶ ZEMANDLOVÁ, A. – PRUDIL, L. – MUSILOVÁ, L. Náhradní mateřství v České republice. In HUMENÍK, I. et al. *Reprodukčné zdravie ženy v centre záujmu. Právne, bioetické, medicínske a psychologické aspekty starostlivosti o ženské zdravie*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2014, s. 106.

⁷ FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health. 2012. *ETHICAL ISSUES IN OBSTETRICS AND GYNECOLOGY* [online]. [Cit. 15.05.2025]. Dostupné na: <https://www.glowm.com/pdf/english%20ethical%20issues%20in%20obstetrics%20and%20gynecology.pdf>. 67 s.

ktoré nedisponuje dostatočnou spôsobilosťou na ochranu svojich práv a právom chránených záujmov⁸.

V nadväznosti na prijatie novely⁹ Ústavy Slovenskej republiky¹⁰, ktorá výslovne zakazuje uzatváranie dohôd o porodení dieťaťa pre iného, je zrejmé, že surrogácia v slovenskom právnom poriadku nie je prípustná¹¹. Napriek tomu však ide o spoločensky a právne významný fenomén, ktorý v dôsledku technologického a spoločenského vývoja vyvoláva potrebu reflexie aj v podmienkach právneho prostredia Slovenskej republiky.

1 Zmluvy o surrogátnom materstve¹² v kontexte zákona o rodine a novely Ústavy SR – aktuálna legislatívna úprava

V Slovenskej republike absentuje explicitná právna úprava týkajúca sa surrogátneho materstva, pričom tento fenomén nie je ani len z hľadiska pojmového legálne definovaný. Predmetný zákonný deficit zasahuje tiež do regulácie oblasti asistovanej reprodukcie, v rámci ktorej chýbajú presné pravidlá pre jednotlivé metódy jej výkonu potenciálne aplikovateľné vo vzťahu ku surrogácii. Neexistencia jasných právnych rámcov – doplnených novelou Ústavy SR, ktorá výslovne zakazuje uzatváranie dohôd o porodení dieťaťa pre iného, znamená, že surrogácia je v Slovenskej republike v súčasnosti právne neprípustná. Tento stav otvára množstvo otázok bez jednoznačných odpovedí, ktorých zodpovedanie by mohlo mať relevantný dopad okrem iného aj na postavenie dotknutých subjektov daného reprodukčného procesu a elimináciu svojvoľnej interpretácie. Zároveň poskytuje priestor na analytickú reflexiu a diskusiu o možných legislatívnych prístupoch do budúcnosti, vrátane mechanizmov prevodu rodičovských práv a povinností zo

⁸ DALY, A. Children, Autonomy and the Courts: Beyond the Right to be Heard. Brill: Leiden/Boston, 2017, s. 71.

⁹ Ústavný zákon č. 255/2025 Z. z. - Ústavný zákon, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej ako „novela Ústavy SR“)

¹⁰ Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústava SR“).

¹¹ čl. 15 ods. 5 Ústavy SR: „Dohoda o porodení dieťaťa pre iného sa zakazuje.“

¹² Na účely tohto príspevku používame označenie zmluvy o surrogátnom materstve alebo surrogátne zmluvy.

surogátnej matky na zamýšľaných rodičov v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky¹³, ak by sa uvažovalo o legálnej úprave surrogácie.

Na základe výkladu ustanovenia § 82 ods. 2 zákona o rodine¹⁴ možno konštatovať, že akékoľvek dohody či zmluvy, ktoré by boli v rozpore so zákonnou domnienkou materstva – *teda že matkou dieťaťa je žena, ktorá ho porodila* – sú z pohľadu slovenskej legislatívnej úpravy neplatné¹⁵. Tento nepripúšťa žiadny právny konštrukt, v rámci ktorého by sa za matku takýmto spôsobom narodeného dieťaťa považovala iná osoba ako tá, ktorá má s dieťaťom gestačné puto, a to bez ohľadu na potenciálnu genetickú zložku. „*Mater semper certa est, pater incertus*“ predstavuje starú rímsku zásadu, ktorá sa premietla aj do právneho poriadku Slovenskej republiky a má moc praesumptio iuris et de iure, čo znamená, že proti tejto zásade nie je možné vykonať nijaké protiopatrenia.¹⁶ Predmetný výklad tak reflektuje negatívny postoj slovenského zákonodarcu k inštitútu surrogátneho materstva. „*Rodičovstvo je právnym vzťahom, ktorého subjekty sú striktne dané príslušnými ustanoveniami zákona o rodine. Subjekty tohto právneho vzťahu nie je možné meniť dohodou zmluvných strán. K zmene subjektov môže dôjsť len rozhodnutím súdu, a to v prípadoch, keď je rodičovstvo nesprávne*

¹³ Pri analýze procesu surrogácie a od neho sa odvíjajúcich otázok je nevyhnutné vychádzať zo základných princípov obsiahnutých v Ústave SR, a to že: „*Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.*“ (čl. 2 ods. 3 Ústavy SR), takisto ako z nasledujúcich právnych predpisov:

- zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov;
- zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „**zákon o rodine**“);
- zákon č. 317/2016 Z. z. o požiadavkách a postupoch pri odbere a transplantácii ľudského orgánu, ľudského tkaniva a ľudských buniek a o zmene a doplnení niektorých zákonov (transplantačný zákon);
- nariadenie vlády SR č. 20/2007 Z. z. o podrobnostiach o odberoch, darcovstve tkanív a buniek, o laboratórnych testoch požadovaných pre darcov tkanív a buniek a o postupoch pri odberoch buniek alebo tkanív a pri ich prevzatí poskytovateľom zdravotnej starostlivosti;
- nariadenie vlády SR č. 622/2007 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti o spracovaní, uschovaní, skladovaní alebo distribúcii tkanív a buniek a o hlásení a vyšetrovaní nežiaducich reakcií a udalostí a prijatých opatreniach;
- zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej ako „**Občiansky zákonník**“).

¹⁴ § 82 ods. 2 zákona o rodine: „*Dohody a zmluvy, ktoré sú v rozpore s odsekom 1, sú neplatné.*“

¹⁵ Na danom mieste by sme chceli zdôrazniť, že za neplatný právny úkon možno považovať taký úkon, v rámci ktorého absentuje niektorá z náležitostí, ktoré zákon pod sankciou neplatnosti právneho úkonu vyžaduje, t. j. svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu, prípadne ho obchádza a/alebo sa prieči dobrým mravom.

¹⁶ ZWEIGERT, K. – DROBNIG, U. International Encyclopedia of Comparative Law. Volume 4. Brill, 1981, s. 28.

určené, alebo v prípadoch osvojenia.“¹⁷ Podotýkame, že zmluvné dojednania, ktoré by ustanovovali, že matkou má byť tzv. zamýšľaná matka, sú z hľadiska práva vnímané ako právne úkony trpiace vadou absolútnej neplatnosti.¹⁸

Materstvo je vo všeobecnosti odvodené od objektívnej skutočnosti, a to od pôrodu dieťaťa, na základe ktorého vzniká právny vzťah medzi gestačnou matkou a dieťaťom.¹⁹ Takto určené materstvo spravidla korešponduje s biologickou realitou, a teda v typických prípadoch sa právna a biologická matka dieťaťa zhodujú. Nemožno však z tejto definície vyvodzovať všeobecný záver, že právne materstvo je nevynutne aj biologické²⁰, keďže právna úprava pracuje v danom prípade s konštruktom, ktorý sa opiera o predpoklad biologickej totožnosti. Paradox surrogácie spočíva práve v tomto oddelení: právnu matkou je žena, ktorá dieťa porodila (gestačná matka), zatiaľ čo genetická väzba môže patriť inej žene.

Okrem rozporu so zákonom o rodine by takéto zmluvy v rámci aktuálnej legislatívnej úpravy prichádzali taktiež do konfliktu so základnými princípmi občianskeho práva, ktoré možno odvodiť z ustanovení § 3 ods. 1²¹ a § 39²² Občianskeho zákonníka. Tieto si vyžadujú, aby bol v rámci občianskoprávných vzťahov braný na zreteľ korektív dobrých mravov, takisto ako princíp právnej istoty. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že zmluvy o surrogátnom materstve by boli v slovenskom právnom kontexte nepochybne posudzované ako nevynútiteľné, a teda aj právne neúčinné voči tretím osobám.

Novela Ústavy SR fakticky vylúčila akúkoľvek možnosť využitia surrogátneho materstva a zároveň určila, že matkou dieťaťa je žena a otcom dieťaťa je muž. Uvedené tak nielenže explicitne zakázalo realizáciu surrogácie, ale súčasne potvrdilo biologický princíp materstva ako určujúci pre vznik právneho vzťahu medzi matkou dieťaťom. Máme za

¹⁷ DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020, s. 96.

¹⁸ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 3. vydanie. Nakladateľství C. H. Beck, s.r.o., organizačná zložka, 2019, s. 334.

¹⁹ Je nevynutné zdôrazniť, že pre predmetný právny vzťah nie je potrebný ďalší právny úkon.

²⁰ Oddelenie biologického a právneho rodičovstva môže nastať tiež pri darcovstve reprodukčných buniek, kedy genetický materiál pochádza od darcu ženských alebo mužských pohlavných buniek, zatiaľ čo právne rodičovstvo sa určuje podľa príslušných právnych predpisov a nemusí teda zodpovedať biologickej realite.

²¹ § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka: Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.“

²² § 39 Občianskeho zákonníka: „Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.“

to, že tento „ústavnoprávny posun“ potvrdzuje existujúcu neprípustnosť surrogácie, čím v podstate reafirmuje a konsoliduje doterajší legislatívny rámec. V kontexte doterajšej judikatúry a aplikačnej praxe teda nejde o zásadnú zmenu. „Možno prisvedčiť právnenú názoru odporcu, že „zmluva o náhradnom materstve“ by zjavne trpela neplatnosťou pre rozpor s dobrými mravmi - slovenská právna úprava je v tomto smere striktná. Na Slovensku teda nie je možný tzv. „prenájom maternice“, ktorý je prípustný v už spomínanom právnom prostredí USA. Uvedený právny stav v otázke surrogátneho materstva platný na Slovensku je nepochybne odrazom skutočnosti, že náhradné materstvo je veľmi komplikovanou nielen právnou ale osobitne etickou, ale tiež filozofickou, či medicínskou otázkou.“²³ Ústavná úprava tak nezmenila komplexne materiálne východiská právnej regulácie, keďže surrogácia nebola právne realizovateľná a aplikačne prípustná ani pred jej prijatím. Predmetné preto predstavuje najmä normatívne spresnenie a potvrdenie už existujúceho stavu, keďže dôsledkom novely Ústavy SR nebola transformácia existujúcej právnej reality v oblasti surrogácie. Domnievame sa, že ide o legislatívny zásah, ktorý systematizuje a výslovne vyjadruje dlhodobu uplatňovanú koncepcnú východiská rodinného práva.

2 Komparácia s českou legislatívnou úpravou – úvahy de lege ferenda

Surrogácia nie je výdobytkom modernej doby, pričom jeden z prvých prípadov tradičnej surrogácie možno badať už v Starom zákone. „Surogácia v takejto podobe nepredstavovala právny vzťah založený na zmluve, ale faktický vzťah, čo vychádzalo z danej spoločenskej situácie a spoločenského postavenia zúčastnených subjektov.“²⁴

Aj keby sa v budúcnosti uvažovalo o zavedení právnej možnosti uzatvárania zmlúv o surrogátom materstve, takáto úprava by si nevyhnutne vyžadovala rozsiahlu legislatívnu intervenciu, takisto ako zavedenie špecifických ustanovení o surrogátnych zmluvách, ktoré by definovali práva a povinnosti všetkých zúčastnených strán takéhoto osobitného záväzkovo-právneho vzťahu.

Za účelom zefektívnenia a urýchlenia legislatívneho procesu by mohlo byť prínosné inšpirovať sa niektorými prvkami českej právnej úpravy a aplikačnej praxe. Česká republika síce rovnako explicitne

²³ Rozsudok Krajského súdu Bratislava zo dňa 17. júla 2014, sp. zn. 9Co/204/2014.

²⁴ DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020, s. 14.

neupravuje surogátne materstvo, avšak v rámci tamojšieho právneho prostredia sa postupne ustálila určitá prax jeho tolerovania, opierajúca sa najmä o výkladové a judikatúrne prístupy. V porovnaní so slovenským právnym poriadkom tak možno pozorovať odlišný, menej reštriktívny prístup, ktorý by mohol predstavovať relevantný podklad pre úvahy *de lege ferenda* aj v podmienkach Slovenskej republiky.

S prihliadnutím na novelu Ústavy SR možno konštatovať, že platný ústavný rámec výrazne limituje akékoľvek úvahy o právnom uznaní surogátneho materstva. V predmetnej situácii je preto možné uvažovať výlučne o teoretickej diskusii *de lege ferenda*, zameranej na reflexiu etických, spoločenských a rodinnoprávnych aspektov tohto fenoménu, nie však o jeho praktickej implementácii do slovenského právneho poriadku. Komparácia s českou legislatívnou úpravou tak môže slúžiť ako analytický podklad pre odbornú úvahu, nie ako reálny legislatívny vzor.

Na danom mieste by sme chceli poukázať na stanovisko Etickej komisie Ministerstva zdravotníctví Českej republiky, ktorá publikovala v roku 2017 nasledovné: *„Metoda ztrácí své opodstatnění, pokud se v procesu využijí dárcovské gamety. Ve své podstatě jde o adopci cizího dítěte a není důvod podstupovat proceduru náhradního mateřství. Stejně neoprávněné je použití této metody v případě, kdy žena sice chce být matkou, ale odmítne podstoupit těhotenství a následný porod. Největším mravním problémem náhradního mateřství je dnes již na mnoha místech realizovaná možnost jejího komerčního zneužití. Dítě se v tomto případě stává předmětem obchodu, což je v rozporu s etikou rodičovství, s deklaracemi lidských práv a práv dítěte i s platnou legislativou. Komerce se ale často odehrává v šedé, obtížně kontrolovatelné zóně ekonomiky, sami aktéři si nemusí být vědomi, že jednají v rozporu se zásadními mravními i legislativními pravidly. Zákaz náhradního mateřství za situace, kdy podstatná část obyvatel tuto metodu považuje za vhodné řešení některých typů neplodnosti, by nebyl dodržován. Tuto obavu potvrzuje „potratová turistika“ žen zemí, kde jsou potraty zakázány, stejně jako i naše zkušenosti z doby, kdy v Československu byl z hlediska zákona potrat kriminálním činem. Jakékoliv legislativní řešení chránící zájmy biologických rodičů (především pravidla pro předání dítěte do jejich péče po porodu náhradní matkou) ale otevírá širokou bránu komercializace procesu a mravně i právně nepřipustnému obchodu s dětmi. Z výše zmíněných důvodů považují členové etické komise MZ ČR současnou právní úpravu v České republice, která náhradní mateřství neřeší a ponechává ve hře staré koncepty rodičovství, za „nejméně špatnou“ ze všech možných. Rozhodně jsou proti*

*jakékoliv změně zákona, který by více chránil zájmy biologických rodičů než stávající legislativa.*²⁵

Určovanie materstva v Českej republike stojí totožne na rímskej zásade „*mater semper certa est, pater incertus*“²⁶, avšak s jedným zásadným rozdielom a to, že explicitný zákaz dohôd, prípadne zmlúv, ktoré by boli v rozpore s určovaním materstva vo všeobecnej rovine absen-tuje. Zaujímavý atribút predstavuje zakomponovanie nižšie uvedenej výnimky do legislatívnej úpravy, na základe ktorej český zákonodarca implicitne povolil proces surogácie v praxi.²⁷ „*Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To ne-platí v případě náhradního mateřství.*“²⁸ Predmetná výnimka de facto indikuje, že zákon surogátne materstvo diferencuje, a to napriek sku-točnosti, že nie je regulované cez osobitnú zákonnú úpravu. Máme za to, že daný jav možno charakterizovať ako faktickú akceptáciu existen-cie surogácie zo strany zákonodarcu. Objednávateľský pár v postavení zamýšľaných rodičov má objektívne možnosť uzatvoriť so surogátkou súkromno-právnu zmluvu obrazne povedané „obchádzajúcu“ pred-metnú kogentnú úpravu, a to prostredníctvom inštitútu osvojenia.²⁹ Zdôrazňujeme, že kogentnosť a normatívna platnosť ustanovenia § 775 Občanského zákoníka zostáva vo svojej podstate zachovaná, avšak ap-likačná realita vykazuje tendenciu faktického narušenia účelu tohto ustanovenia. Tým sa jeho účinok v konkrétnych prípadoch relativizuje a vyvoláva tak otázky právnej istoty či potenciálne porušenie účelu sa-motného zákona.

Zavedenie alternatívy explicitnej legálnej definície matky dieťaťa ako osoby bez genetického a/alebo gestačného spojenia s dieťaťom by v nadväznosti na vyššie uvedené z pohľadu právnej praxe nebolo nevy-hnutné, keďže by bolo právne rodičovstvo zabezpečované prostredníc-tvom inštitútu osvojenia. V kontexte slovenskej právnej úpravy, ktorá sa vyznačuje pomerene konzervatívnym prístupom k rodinnému právu, by takáto cesta predstavovala riešenie systémovo a legislatívne

²⁵ Etická komise Ministerstva zdravotnictví. 2017. *Stanovisko Etické komise ministerstva zdravotnictví k některým otázkám asistované reprodukce*. [online]. [Cit. 25.04.2025]. Dostupné na: <https://socialnipolitika.eu/2017/05/stanovisko-eticke-komise-ministerstva-zdravotnictvi-k-nekterym-otazkam-asistovane-reprodukce/>.

²⁶ § 775 zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník (ďalej ako „**Občanský zákoník**“): „*Matkou dítěte je žena, která je porodila.*“

²⁷ KUČEJOVÁ, A. Náhradné materstvo ako špecifický prípad darovania orgánov, tkanív abuniek. In: *Justičná revue*. 2019, roč. 71, č. 10, s. 979.

²⁸ § 804 Občanský zákoník.

²⁹ § 794-854 Občanský zákoník.

prijateľnejšie v porovnaní s možnosťou redefinície základných princípov súčasného konceptu materstva. V takomto prípade by mohlo osvojenie v čisto teoretickej rovine plniť funkciu korekčného mechanizmu, ktorý by flexibilne reagoval na atypické rodinné situácie späť s pokrokom v rámci reprodukčnej medicíny. Tento by zároveň dopomohol k zachovaniu právnej istoty pri interpretácii základných pojmov rodinného práva.

Čo sa týka potenciálnej odplatnosti zmlúv o surogátnom materstve v podmienkach Slovenskej republiky, Krajský súd Bratislava poskytol svoje stanovisko k odplatnej forme surogácie na Slovensku ešte v roku 2014 a konštatoval, že „*náhradné materstvo, ktoré by bolo uskutočnené za odplatu vo svojej podstate predstavuje tzv. „komerčné materstvo“, ktorého súčasťou je (bez ohľadu na ušľachtilú pohnútku, ktorou je túžba stať sa rodičom) vždy do určitej miery obchod s ľudským telom, a to jednak ženy, ktorá má dieťa donosiť a porodiť, ale aj s ľudským plodom – dieťaťom, ktoré samá takto narodiť*“³⁰. Na rozdiel od altruistického surogátneho materstva, ktoré je v niektorých právnych poriadkoch aspoň výnimočne akceptovateľné, komerčná surogácia je vo väčšine krajín Európskej únie, európskeho priestoru považovaná za neprípustnú. Pokiaľ uvažujeme o právnych inšpiráciách práve z Českej republiky, česká právna úprava môže byť v istých bodoch podnetná. Komerčná surogácia je však aj v rámci českého právneho poriadku protiprávna, pričom v určitých situáciách môže dokonca naplňať znaky skutkovej podstaty trestného činu.³¹ Práve z dôvodu absolútne odmietavého postoja k akejkoľvek forme komercializácie reprodukčných vzťahov nie je účelné venovať sa tomuto aspektu podrobnejšie ani v rovine našich potenciálne právne akceptovateľných úvah.

Záver

Na vnímaní rodiny, resp. samotného rodičovstva sa v posledných rokoch výrazným spôsobom zapísalo spoločenské napredovanie a od neho sa odvíjajúce zmeny, ktoré predmetné inštitúty formujú. Neustály rozvoj spochybnil a naďalej spochybňuje základné zásady oblasti rodinného práva, na ktorých stoja právne poriadky mnohých krajín, a to aj vrátane Slovenskej republiky. K faktorom prispievajúcim ku právnej

³⁰ Rozsudok Krajského súdu Bratislava zo dňa 17. júla 2014, sp. zn. 9Co/204/2014.

³¹ § 169 ods. 1 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník (ďalej ako „**Trestní zákoník**“): „Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“

neistote v súvislosti so surogáciou možno s určitosťou zaradiť skutočnosť, že zmluvy o surogácii vedú k vzniku rodinných formácií, ktoré sa v značnej miere odlišujú od tých, ktoré sú uznávané a v súčasnej dobe regulované. Máme za to, že najväčším zdrojom neistoty po uskutočnení procesu surogácie je určovanie materstva, resp. „prevod právneho rodičovstva“ na zamýšľanú matku a od toho sa odvíjajúci problém zabezpečenia práv a právom chránených záujmov všetkých subjektov zúčastnených na danom právnom vzťahu. Aj keď sú genetika a gestačné materstvo od seba už desaťročia oddelované v rámci procesu darovania pohlavných buniek pri výkone asistovanej reprodukcie, materstvo a pôrod doteraz zostávali v jednote. Surogácia je však bez ohľadu na akúkoľvek skutočnosť založená na oddelení vyššie uvedeného. Za predpokladu, že uzatváranie zmlúv o surogátnom materstve by sme chceli potenciálne v budúcnosti v rámci Slovenskej republiky aj výslovne legislatívne upraviť, navrhujeme zatiaľ nasledovnú čiastkovú reguláciu existujúcej právnej úpravy – berúc do úvahy nutnosť revízie aktuálneho legislatívneho a ústavného rámca.

Summa summarum, v prípade právneho zakotvenia možnosti surogátneho materstva v slovenskom právnom poriadku by základom takéhoto právneho vzťahu mala byť písomná zmluva ako dvojstranný právny úkon medzi objednávateľským párom a surogátkou. Relevantnú úlohu by zohrával záväzok surogátnej matky podstúpiť asistovanú reprodukciu, dieťa donosiť a po pôrode ho odovzdať zamýšľaným rodičom, pričom by bolo potrebné zároveň zabezpečiť, aby všetky právne úpravy a dohody rešpektovali základné právo dieťaťa na rodičovskú starostlivosť, ochranu a stabilitu po narodení. Tým by sa zároveň definovali práva a povinnosti právnych rodičov. Za aktuálneho právneho stavu však uzatvorenie takejto zmluvy nie je v rámci Slovenskej republiky akceptovateľné a jej výkon by bol sporný z hľadiska zásad rodinného práva, takisto ako ústavného práva. Z dôvodu vyššie uvedeného zostáva preto jedinou schodnou možnosťou, ako dosiahnuť prevod rodičovských práv a povinností na objednávateľský pár, proces osvojenia³², a to za predpokladu, že minimálne zamýšľaný otec by mal s dieťaťom biologické puto a bol by zapísaný v rodnom liste dieťaťa, resp. by bol právnym otcom na základe druhej domnienky, t. j. súhlasným vyhlásením oboch rodičov pred matričným úradom alebo súdom,

³² § 97 ods. 1 zákona o rodine: „Osvojením vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom rovnaký vzťah, aký je medzi rodičmi a deťmi. Medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa vzniká osvojením príbuzenský vzťah. Osvojitelia majú pri výchove detí rovnakú zodpovednosť a rovnaké práva a povinnosti ako rodičia.“

ktorí by mali byť v ideálnom prípade v manželskom zväzku³³. Aby sa osvojenie uskutočnilo, je nevyhnutné, aby aj surrogátna matka prejavila výslovný súhlas s odovzdaním dieťaťa, pričom z hľadiska odplatnosti predmetného právneho úkonu by sa malo jednať o altruistickú formu surrogácie, alternatívne by bolo možné diskutovať o tzv. kompenzačnom modeli, ktorý by pokrýval len nevyhnutné náklady späté s tehotenstvom a pôrodom. Domnievame sa, že odstránenie pochybností o legislatívnej úprave právneho rodičovského statusu surrogátnej matky po narodení dieťaťa v rámci procesu surrogátneho materstva predstavuje naliehavé opatrenie, ktoré je nevyhnutné na zabezpečenie práva dieťaťa mať rodičov pri narodení, takisto ako v záujme ostatných strán vo vzťahu k istote ku svojmu rodinnoprávnomu postaveniu. Surrogátna matka by bola za každých okolností právnym rodičom dieťaťa pri jeho narodení. Zamýšľaní rodičia by boli však následne oprávnení získať predmetný status a stať sa právnymi rodičmi dieťaťa výlučne jeho osvojením. Legislatívne riešenie, ktoré by vo väčšej miere ochraňovalo zamýšľaných rodičov, by mohlo podľa nášho názoru spôsobiť v rámci konzervatívnych hodnôt, na ktorých Slovenská republika stojí, eskaláciu kultúrno-etických konfliktov.

Zoznam použitej literatúry

1. BÁNOS, R. – KOŠÚTOVÁ, M. *Zákon o rodine. Veľký komentár*. Eurokódex, 2020, 504 s. ISBN 978-80-8155-092-8.
2. BITTEROVÁ, N. Doktrína voľnej úvahy v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva vo veciach náhradného materstva. In: *Justičná revue*. 2017, roč. 69, č. 12, s. 1409-1434.
3. DALY, A. *Children, Autonomy and the Courts: Beyond the Right to be Heard*. Brill: Leiden/Boston, 2017, 468 s. ISBN 978-90-04-35581-1.
4. DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020, 156 s. ISBN 978-80-571-0241-0.
5. ERDÖSOVÁ, A. Náhradné materstvo; právne a eticky, alebo nakoľko platí: mater semper certa est, pater incertus. In: *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 12, s. 1474-1493.
6. HADERKA, J. Surogační mateřství. In: *Právní obzor*. 1986, roč. 69, č. 10, s. 917-934.

³³ § 100 ods. 1 zákona o rodine: „Osvojiť maloleté dieťa môžu manželia alebo jeden z manželov, ktorý žije s niektorým z rodičov dieťaťa v manželstve, alebo pozostalý manžel po rodičovi alebo osvojiteľovi maloletého dieťaťa. Maloleté dieťa môže výnimočne osvojiť aj osamelá osoba, ak sú splnené predpoklady, že osvojenie bude v záujme dieťaťa.“

7. KRÁLIČKOVÁ, Z. et al. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2014, 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
8. KUCEJOVÁ, A. Náhradné materstvo ako špecifický prípad darovania orgánov, tkanív a buniek. In: *Justičná revue*. 2019, roč. 71, č. 10, s. 975-983.
9. LAZAR, J. et al. *Občianske právo hmotné. 1. zväzok*. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s r. o., 2018, 1415 s. ISBN 978-80-89635-35-1.
10. PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár. 3. vydanie*. Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., organizačná zložka, 2019, 680 s. ISBN 978-80-89603-72-5.
11. PENNING, G. Measuring the welfare of the child: in search of the appropriate evaluation principle. In: *Human Reproduction*. 1999, roč. 14, č. 5, s. 1146-1150.
12. POSNER, R. The Ethics and Economics of Enforcing Contracts of Surrogate Motherhood. In: *University of Chicago Law School : Journal Articles*. 1989, s. 22.
13. RAČKOVÁ, K. Surogačné materstvo a aktuálne legislatívne limity. In: *Praktická Gynekologie*. 2010, roč. 14, č. 4, s. 167-173.
14. RAČKOVÁ, K. Právna úprava asistovanej reprodukcie v Slovenskej republike. In: *Právo a manažment v zdravotníctve*. 2012, roč. 3, č. 2, s. 3-4.
15. SCHERPE, J. – FENTON-GLYNN, C. – KAN, T. *Eastern and Western Perspectives in Surrogacy*. Cambridge: Intersentia, 2019, 606 s. ISBN 978-17-806-8652-3.
16. SMYČKOVÁ, R. et al. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. Nakladatelství C. H. Beck, s.r.o., organizačná zložka, 2017, 1112 s. ISBN 978-80-89603-54-1.
17. ZEMANDLOVÁ, A. – PRUDIL, L. – MUSILOVÁ, L. Náhradní mateřství v České republice. In: HUMENÍK, I. et al. *Reprodukčné zdravie ženy v centre záujmu. Právne, bioetické, medicínske a psychologické aspekty starostlivosti o ženskú zdravie*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2014, s. 105-111. ISBN 978-80-8168-05-9.
18. ZWIEGERT, K. – DROBNIG, U. *International Encyclopedia of Comparative Law. Volume 4*. Brill, 1981, 420 s. ISBN 978-90-28-60241-0.
19. WINSLADE, W. J. Surrogate mothers: private right or public wrong?. In: *Journal of medical ethics*. 1981, roč. 7, č. 3, s. 153-154.